

Stemver

Hoe kunnen twaalf- à vijftienjarigen bij publieke ruimteprojecten worden betrokken? En hoe kan in de ruimtelijke besluitvorming met hun noden en wensen rekening worden gehouden? Met de steun van de Vlaamse overheid coachte Kind & Samenleving projecten hieromtrent in Antwerpen, Balen, Bornem, Brugge en Wemmel.

Wouter Vanderstede

ONDERZOEKER RUIMTECEL KIND & SAMENLEVING

Tieners betrekken bij publieke ruimteprojecten is geen voor de hand liggende opdracht. Toch is het bij het opstellen van ontwerpen voor publieke ruimte belangrijk om te weten wat de noden en wensen van tieners zijn, en om daar vervolgens in de besluitvorming ook rekening mee te houden. Uit zelfs beperkte contacten met tieners valt veel te leren: hoe gebruiken ze een publieke ruimte, welke plekken vinden ze belangrijk en wat zijn hun behoeften en wensen? Een ontmoeting tussen tieners, bewoners en beleidsmakers kan dan weer leiden tot uitwisseling van perspectieven en groeiend wederzijds begrip.

Uit de proefprojecten in Antwerpen, Balen, Bornem, Brugge en Wemmel blijkt dat het niet eenvoudig is om veel en veel verschillende groepen jonge tieners te bereiken. Naar hoorzittingen komen twaalf- à vijftienjarigen zelden en enquêtes leveren ook weinig resultaten op. Om voldoende jonge tieners te bereiken, moet dus een beroep worden gedaan op andere combinaties van settings en methoden. Dat kan via bestaande jongerenorganisaties, maar het is zeker ook aangewezen om vanuit het beleid zelf actief naar tieners toe te stappen, met gebruikmaking van onder meer straatinterviews en veldwerk.

Werken met tienerorganisaties heeft zeker zijn voordelen omdat eenzelfde groep jongeren meer dan één keer kan worden bereikt gedurende een langer traject, waarbij bij voorkeur ook andere bevolkingsgroepen worden betrokken. In een aantal gemeenten zijn in dat opzicht interessante projecten opgezet. Maar ook werken met jeugdverenigingen verloopt niet altijd zonder slag of stoot. Het vergt inspanningen en motivatie, zowel van de tieners als van de inspraakbegeleiders. Een nadeel is bovendien dat verenigingen slechts een beperkte groep tieners bereiken en de noden van niet-georganiseerde leeftijdsgenoten buiten beeld blijven.

Vertrek vanuit brede invalshoek

OBLIGATE LUMMELHOEK

De straat op dan maar. Zelf de boer opgaan is vaak de enige manier om de mening van niet-georganiseerde tieners te leren kennen. Het voordeel van veldinterviews is dat een ruimere groep tieners wordt aangesproken, die vaak een verschillende kijk hebben op het gebruik van publieke ruimte. Ook dat is niet eenvoudig omdat het, bijvoorbeeld, in wijken met weinig voorzieningen niet evident is om tieners in de publieke ruimte aan te treffen.

Het bevragen van jongeren vindt het beste plaats tijdens de verschillende sleutelmomenten van het ontwerpproces en dus zeker bij de opstelling van het eisenprogramma en de toetsing van het voorontwerp. Het voordeel van zulke rechtstreekse gesprekken is dat ze meer diepgang vertonen en daardoor meer relevante informatie opleveren: door tieners in hun natuurlijke milieu te interviewen, verlopen de gesprekken wat gemoedelijker. De interviewer of de tieners kunnen plekken aanwijzen en de interviewer kan aan de hand van de lichaamstaal van de jongeren inschatten wat zij relevant vinden en wat niet.

Om tieners te kunnen strikken voor een gesprek, moeten verschillende wegen worden bewandeld. Elke setting (straatinterview, focusgroep in een secundaire school, jeugdwerkgroep, ontmoeting tussen tieners en volwassenen...) heeft voor- en nadelen. Alleen een combinatie van diverse methoden levert een genuanceerd beeld op van de echte behoeften en wensen van diverse groepen jongeren.

Bij vrijwel elke methode - inclusief straatinterviews - kunnen visueel materiaal, programma's en andere hulpmiddelen worden aangewend om tieners



sterkerkers

VOOR TIENERS



aan het praten te krijgen en vervolgens het gesprek ook gaande te houden. Foto's kunnen plekken elders in de gemeente mentaal dichterbij brengen. Een programmaschema van een mogelijke ingreep in het publiek domein kan de ruimtelijke randvoorwaarden van een project verduidelijken en een discussie daarover mogelijk maken. Een breed gamma van referentiebeelden is handig om het debat te verruimen en zo het gesprek over de obligate lummelhoek, jongerenhok of jongerenontmoetingsplaats te overstijgen.

Maar belangrijker nog dan deze technieken is de manier waarop tieners worden benaderd. Veelal stellen tieners zich ogenschijnlijk terughoudend op en reageren ze wat lauw op vragen en voorstellen van het lokale bestuur. Veel vragen worden beantwoord in de zin van "Goed dat het er komt, maar ik weet niet of ik er zelf heen zou gaan". Hieruit mag evenwel niet worden afgeleid dat de participatiebereidheid van tieners beperkt zou zijn. De ervaring leert dat tieners doorgaans wel graag vertellen over hun favoriete plekken, hun wijk of hun stad. Ze zijn integendeel dikwijls bijzonder geïnteresseerd als ze plannen en ontwerpen voorgeschoteld krijgen over plekken waar ze dikwijls en graag komen. Dan waarderen ze het ook dat ze worden opgezocht en dat ze hun mening kunnen geven. Met andere woorden: tieners zijn zeker niet afkerig van inspraak, maar willen zelf bepalen waarover ze participeren en hoever hun engagement reikt. Wie op jonge tieners wil toestappen, moet bijgevolg eerst weten welke ruimtes twaalf- à vijftienjarigen na aan het hart liggen. Pas dan kan een ambitieus participatietraject worden opgestart.

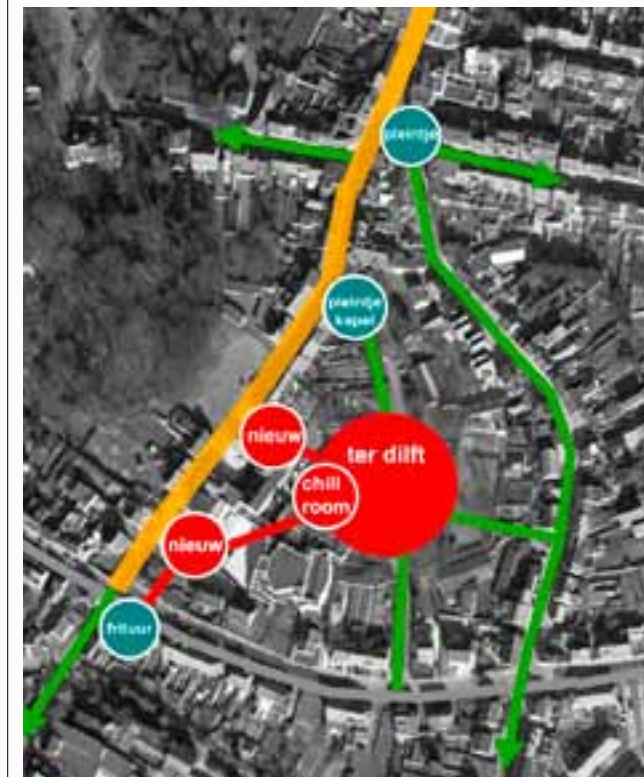
GROTE SCHAAL

Voor kwaliteitsvolle tienerparticipatie is het belangrijk vanuit een bredere invalshoek en niet van een strakke en enge afbakening van het projectgebied te vertrekken. Het kan namelijk voorkomen dat zo'n eng projectgebied onvoldoende relevant is voor tieners omdat de plek weinig voorstelt of weinig potentie heeft voor twaalf- à vijftienjarigen. In dat geval heeft het uiteraard geen zin om een intens en langdurig participatietraject op stapel te zetten. Voor jongereninspraak vertrekt een bestuur dus beter van het niveau van een wijk, een stadsdeel, een stad of zelfs een ruimere regio, maar niet van een specifiek terrein. De betekenis voor tieners van zo'n specifiek terrein wordt immers pas duidelijk vanuit deze ruimere blik (zie kader Bornem).

Alvorens volop de kaart van participatie te trekken, is het dus verstandig om eerst het omringende tienerweefsel in kaart te brengen.

Ruimte voor tieners in Bornem

De gemeente Bornem liet tieners hun zegje doen over de herstructurering van de omgeving van de gemeentelijke cultuurlocatie Ter Dilft. Met het zo in kaart gebrachte ruimere tienerweefsel werd rekening gehouden bij het ontwerpen van de cultuurlocatie. Daar komt vooral aan de westzijde tienergerichte ontmoetingsruimte: ontmoetingsplekjes, een "chill room" en een cafetaria. Uit het onderzoek was immers gebleken dat zich aan die kant van de gemeente een belangrijke verbindingsas voor tieners bevond. Die as ligt in het verlengde van de winkelstraat, is de link tussen een reeks kleine ontmoetingspleintjes en vormt de hoofdverbinding tussen het centrum en de deel- en buurgemeenten.



Bij het ontwerpen van de omgeving van het cultuurcentrum Ter Dilft in Bornem werd rekening gehouden met het tienerweefsel.

« Elk project heeft nood aan een aanjager »

Dat kan gebeuren door een meer algemene enquête en door terreinobservatie.¹ Eenmaal de belangrijke plekken in het tienerweefsel zijn gedetecteerd, kan voor specifieke plekken een omvattender en diepgaander participatieproject voor jongeren worden opgezet.

Een masterplan voor, bijvoorbeeld, de reconversie van een wijk, stadsdeel of stad is dan ook het beste ruimtelijke instrument om er tienerparticipatie aan te koppelen. De schaal van een masterplan is voldoende groot en tieners worden niet op één plek in de stad of gemeente vastgepind. Daarenboven kunnen op die manier ook de mobiliteit of de ontsluiting van een wijk aan bod komen. Dat is voor tieners belangrijk omdat zij in geïsoleerde wijken de behoefte aan meer mobiliteit sterk ervaren. Een masterplan is ook geschikt om de relatie tussen jongeren en oudere bevolkingsgroepen aan te halen. De grotere schaal maakt het mogelijk om meer variatie in het publiek domein aan te brengen en sommige plekken aan specifieke groepen toe te wijzen. Dat ligt op kleine terreinen veel moeilijker.

CONFRONTATIE MET VOLWASSENEN

Tienerparticipatie is bij voorkeur een geïntegreerd onderdeel van een breder participatieproces, waaraan verschillende bevolkingsgroepen deelnemen en waarbij er actief naar interactie met deze andere gebruikers (kleinere kinderen, volwassenen) wordt gestreefd. Zo werden de deelnemers aan tieneractiviteiten in Brugge ertoe aangezet om omwonenden over het gebruik en de beleving van het centrale wijkplein te interviewen. Hun bevindingen werden vervolgens aan de wijk gepresenteerd.

Als er sprake is van concurrerende belangen tussen deze groepen, dan moet het bestuur voldoende voorbereid en gewapend zijn om een rechtstreekse confrontatie in goede banen te leiden. Dat vereist onder meer:

- een beslagen moderator en compromiszoeker;
- goede ontwerpers die meerdere scenario's uitwerken en voorleggen;
- een minimale openheid en bereidheid van elke partij om ook vanuit een ander dan het eigen perspectief naar publieke ruimte te kijken;
- 'stemversterkers' en 'belangenbehartigers' voor tieners
- neutrale bemiddelaars die achter de schermen contacten leggen

¹ In nummer 3 van dit tijdschrift (sept-okt-nov 2009) kwam dit reeds uitgebreid aan bod in het artikel over 'het tienerweefsel'.

Tieners hebben in de rechtstreekse confrontatie met volwassenen bijstand nodig van stemversterkers en belangenbehartigers. Anders bestaat het gevaar dat ze geïntimideerd geraken en niet uit hun schulp durven te kruipen.



en compromissen mogelijk maken.

In het project van Balen waren, bijvoorbeeld, spanningen gegroeid omdat de inspraaktrajecten van tieners en buurtcomité aanvankelijk los van elkaar op parallelle sporen verliepen. Om die spanning weg te nemen, werd toen het voorontwerp klaar was, een gezamenlijke bijeenkomst belegd waarop alle betrokkenen (dus ook de jonge tieners) aanwezig waren. De confrontatie tussen de verschillende bevolkingsgroepen was nodig om beide participatietrajecten te verknopen. Zonder deze bijeenkomst was de spanning tussen de groepen wellicht blijven oplopen en waarschijnlijk zouden de tieners daarvan de dupe zijn geworden. Cruciaal was ook de aanwezigheid van een sterke moderator en bemiddelaar (in dit geval de schepen voor jeugd), die met de spanningen tussen groepen wist om te gaan. Dat in het voorontwerp met meerdere scenario's en ontwerpvarianten werd gewerkt, hielp de spanning te ontmijnen.

NETWERK VAN BELEIDSMENSEN

Zoals al vermeld, hebben tieners in de rechtstreekse confrontatie met volwassenen bijstand nodig van stemversterkers en belangenbehartigers. Anders bestaat het gevaar dat ze geïntimideerd geraken en niet uit hun schulp durven te kruipen. De rol van stemversterker kan worden vervuld door begeleiders van tieneractiviteiten, straathoek- of preventiewerkers, jeugdconsulenten, veldinterviewers of andere belangenbehartigers die een band hebben met tieners. In sommige gevallen kan ook een mondige tiener zelf deze taak vervullen.

Om tieners echt op de ruimtelijke besluitvorming te laten wegen, zijn er belangenbehartigers en promotoren van doorgedreven tienerparticipatie nodig. In elk van de projecten was er sprake van een net-

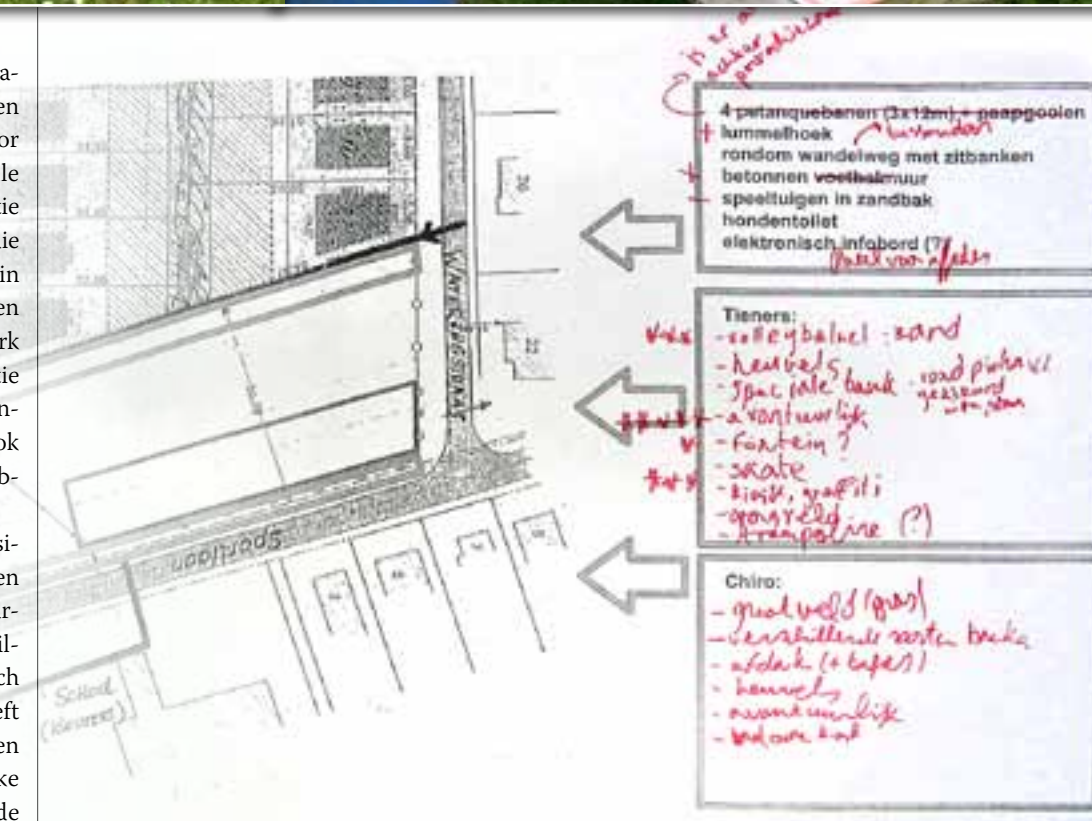
Tieners interviewen omwonende volwassenen over de herinrichting van het Gandhiplein in Brugge.



werk van beleidsmensen die tienerparticipatie een meer dan warm hart toedroegen en bereid waren om, impliciet of expliciet, voor de tieners op te komen. Tegelijk is in alle projecten vastgesteld dat tienerparticipatie behoefte heeft aan een aanjager, iemand die ervoor zorgt dat de belangen van tieners in elke fase van het ruimtelijk project worden bewaakt en die te gepasten tijde het netwerk van sympathisanten van tienerparticipatie aanspreekt of samenbrengt. Een jeugdconsulent kan deze rol op zich nemen, maar ook ruimtelijke planners; groen- en cultuurambtenaren, en schepenen kunnen dat.

Hoewel ook informele netwerken positieve resultaten hebben opgeleverd, is een zekere formalisering (een ambtelijke stuurgroep, structureel overleg tussen verschillende diensten, een afsprakennota...) toch meer aangewezen. Tienerparticipatie heeft bovendien meer kans op slagen als het een expliciete doelstelling van het ruimtelijke project is. De absolute basisvoorwaarde voor succes is hoe dan ook de aanwezigheid van beleidsmensen die oprecht geïnteresseerd zijn in wat tieners denken en willen, en bereid zijn om daar in de praktijk rekening mee te houden.

Tieners zijn zeker niet afkerig van inspraak, maar willen zelf bepalen waarover ze participeren en hoever hun engagement reikt.



Meer info: www.k-s.be (> 'publicaties' of 'nieuwsbrief kind & ruimte'). Met de steun van de Vlaamse overheid.

In elk project was er sprake van een netwerk van beleidsmensen, die tienerparticipatie een meer dan warm hart toedroegen en bereid waren om voor de tienerbelangen op te komen.

www.ruimte-magazine.be 35